

ШЕВЧЕНКОВА ТВОРЧІСТЬ У НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ ОЛЕКСАНДРА БАГРІЯ

22 червня 2019 р. виповнилося 70 років з дня смерті Олександра Багрія (1891–1949) – українського літературознавця, бібліографа та педагога.

У 1912 р. юнак закінчив історико-філологічний факультет Київського університету Св. Володимира, де був учнем академіка В. Пертца і, звісно, активним учасником його філологічного семінару.

У 1923 р. вже читав лекції в Кубанському державному університеті (Катеринодар, тепер Краснодар, РФ), згодом – у Кубанському вищому педагогічному інституті.

Ймовірно, між 1923–1924 рр. він із родиною змушений був переїхати до Баку, де й викладав на кафедрі російської літератури Азербайджанського університету до 1949 р.

О. Багрій – автор ряду досліджень про творчість Шевченка, які оприлюднив упродовж 1923–1929 рр. Свої попередні публікації він згодом переглянув і суттєво доповнив, об'єднавши їх у видання «Т.Г. Шевченко» (Х., 1930. Т. 1; 1931. Т. 2). Після 1931 р. нам не відомо про його нові шевченкознавчі розвідки.

Алла Калинчук

кандидат філологічних наук,
ст. наук. співробітник відділу
шевченкознавства,
Інститут літератури, Київ

Вивчення творчості *Тараса Шевченка* залишається актуальним і сьогодні, адже в сучасних працях нерідко йдеться про необхідність реінтерпретації шевченкознавства окремих періодів. Зокрема студіям про Шевченка перших десятиліть ХХ ст. бракує системності: окремі його аспекти та проблеми зрідка привертати увагу дослідників. Наприклад, у розділах колективної монографії «Шевченкознавство. Підсумки і проблеми» [див. 27; 12] автори або вимушено уникали розгляду доробку ряду критиків вказаного періоду, або вважали, що розвідки мали здебільшого популяризаторський характер, майже не містили аналізу конкретних творів, стилю митця, жанрових і версифікаційних особливостей його поезії. Нині побіжний огляд зроблено в статті «Шевченкознавство», вміщеній у «Шевченківській енциклопедії, 6 т.» [16]. Отже, перед сучасним шевченкознавством стоїть завдання об'єктивно представити процес формування науки про Шевченка першої третини ХХ ст. та її контекст, повернути важливі для неї, але замовчувані чи недооцінені імена українських літературознавців. Адже йдеться про цілу плеяду науковців, яких було незаконно репресовано, заслано, чи про тих, хто змушений був припинити дослідницьку роботу з початком репресій в Україні в кінці 1920-х рр. Серед них і призабуте ім'я **Олександра Багрія**, чий шевченкознавчий доробок варто актуалізувати з метою з'ясувати його складову, а також окреслити спроби вченого науково осмислити спадщину поета. Із новітніх публікацій про дослідника можна назвати статтю **Л. Грицик** «Шевченкіана О. Багрія в контексті національного літературного відродження 20-х років» (1994), в якій авторка сконцентрувалася на обговоренні східної тематики в творах митця.

Відомо, що в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. студії **М. Костомарова**, **П. Куліша**, **М. Драгоманова**, **Ф. Вовка**, **В. Яковенка** та ін. містили переважно загальні характеристики доробку Шевченка, праці **О. Кониського** та **В. Доманицького** були цінними, **І. Франка** – значущими [27, 128]. За спостереженнями **В. Петрова**, якраз на початку ХХ ст. у розвідках **М. Євшана** «Т. Шевченко» (1911), **С. Єфремова** «Апостол правди» (1911), **І. Айзенштока** «Шевченкознавство – сучасна проблема. І. До тексту Шевченкових творів» (1922) йшлося про складне переборювання народницького культу Шевченка й потребу переходу до літературознавчого аналізу [див. 22, 750]. Отже, у 1910–1920-х рр. гостро постало завдання «створення наукового шевченкознавства» [22, 756].

Саме О. Багрій помітив, що в 1920-х рр. шевченківські збірники та ювілейні номери журналів з окремими публікаціями про поета стали основною формою дослідження його творчості, оскільки науковці майже не готували монографії про поета. Вчений визнав, що спеціальний збірник «Тарас Шевченко. 1814–1861» (К., 1921) під ред. **Є. Григорука** та **П. Филиповича** – це перший, ще несміливий крок у науковому шевченкознавстві «з деякими домішками минулого культу поета» [4, 152], другий «Шевченківський збірник» (1924) охарактеризував як значущий, третій – «Шевченко та його доба» (К., 1925; К., 1926) як такий, що містив ряд цінних публікацій, текстів та історико-літературних статей соціологічного й формального характеру [2, 133]. Науковець позитивно охарактеризував і старіші шевченківські збірники: «На спомин 50-х роковин смерті» (Москва, 1912), «Шевченківський збірник» (Петербург, 1914. Т. 1), «Збірник пам'яті Т. Шевченка (1814–1914)» (Київ, 1915), періодичні видання: ЗНТШ (1917. Т. 119–120) і «Украинская жизнь» (1914), що вміщували студії, в яких нагромаджували факти й спостереження про митця для узагальнених досліджень у майбутньому [4, 151–159].

О. Багрій був серед тих українських учених, які виступали за необхідність зібрати та укласти наукову бібліографію творів, епістолярію Шевченка та публікації про нього. Зокрема, в примітках до розвідок «Т.Г. Шевченко в літературній обстановці» [5] та «Т.Г. Шевченко в руских перекладах» [6] дослідник так само осмислював тогочасний стан шевченківської бібліографії, оскільки відчував потребу її окремого наукового обговорення. Автор схвально відгукнувся про «Бібліографічний покажчик нової української літератури (1798–1883 рр.)» (1883 р.) і

«Т. Шевченко в літературі і мистецтві. Бібліографічний указатель матеріалів для изучения жизни и произведений Т. Шевченка» (1903 р.), укладені **М. Комаровим**. Критик також уважав систематичним і хронологічним покажчик **М. Яшека** «Шевченко. Матеріали до бібліографії (1903–1921, 1-й вип.» (1921 р.). Водночас саме О. Багрій запропонував бібліографічні доповнення до «Матеріалів...» М. Яшека, розширивши їх новими або пропущеними публікаціями чи виданнями, вміщеними в часописах «Киевская старина», «Украинская жизнь», газетах, збірниках, каталогах, що виходили в Україні та поза нею [6, 95–98]. **І. Айзеншток** убачав доповнення О. Багрія суттєвими та підтримав його намір укласти ґрунтовний покажчик творів Шевченка [1, 241].

Літературознавець представив власну рецензію Шевченкової творчості у розвідці «Т.Г. Шевченко в літературній обстановці» (1925 р.), яку І. Айзеншток визнав однією з найсолідніших і найдокладніших розвідок про поета того періоду [1, 239]. Згодом О. Багрій переглянув і суттєво доповнив її («Т. Г. Шевченко», 1930. Т. 1; 1931. Т. 2). Він окреслив стан вивчення спадщини митця в контексті історико-культурної ситуації початку 1920-х рр.: «*Шевченко – самое значительное явление украинской литературы, ему посвящено несколько тысяч книг, статей и заметок, а между тем он для нас представляется во многих отношениях не изученным*» [8, 5]. Учений ґрунтовно охарактеризував шевченківську добу, зокрема розглянув українське національне відродження кінця XVIII – початку XIX ст. (публікації «Енеїди» **І. Котляревського**, творів **П. Гулака-Артемовського**, **Г. Квітки**, **Є. Гребінки**, **А. Метлинського**, **М. Маркевича**, **М. Костомарова**, **П. Куліша** та ін. та

діяльність Кирило-Мефодіївського братства). Також критик відзначив роль Харківського університету (1805 р.), що пізніше став науковим центром розробки загальнослов'янських проблем [3, 6], де виходили друком журнали й альманахи, в яких було вміщено матеріали про тогочасну українську дійсність і навіть твори українською мовою. В той же період з'явилися збірки українських народних пісень *М. Цертелева* (1819 р.), *М. Максимовича* (1827, 1834, 1849 рр.), *П. Лукашевича* (1836 р.) та ін.

Дослідник указав, що Шевченко постійно був у курсі літературного життя Російської імперії першої половини XIX ст. та добре в ньому орієнтувався. Він наголосив, що поет цікавився творчістю письменників «української школи» в польській літературі, зокрема доробком *А. Мальчевського*, *Ю. Залеського*, *С. Гоцинського*, *Т. Олізаровського*, *С. Грози*, *М. Грабова*, *М. Чайковського* та ін. (виявляли інтерес переважно до українського минулого, а не до сучасності), *Ю. Крашевського*, *Л. Совінського* та ін. (розвивали українофільську течію в польському письменстві). За О. Багрієм, у той період в російській літературі так само помітним був інтерес до «українських сюжетів» (твори *В. Ізмайлова*, *І. Шалікова*, *Ф. Булгаріна*, *В. Любич-Романовича*, *К. Рилєєва* та ін.) [3, 8–13]. Науковець розкрив найбільш характерні жанрові особливості обох літератур у кінці 1820–1830 рр.: у польській – канонізація літературної форми думи (елегії) з історичною, політичною або особистою тематикою; в російській – розквіт романтичної (байронічної) поеми [5, 13–14, 16], що було зумовлено занепадом жанру балади.

На переконання О. Багрія, важливим чинником у формуванні Шевченка-поета було його літературне й культурне оточення:

• *українська література*: *І. Котляревський* (знав твори та шанував митця, вірш-присвята «На вічну пам'ять Котляревському»); *М. Гоголь* (Шевченко «благоговел» перед ним, цінував сатиру прозаїка, на засланні перечитував його твори, згадував про нього у щоденнику та листах, ремінісценції в «Гайдамаках» і російських повістях Шевченка, присвятив вірш «Гоголю»); *Є. Гребінка* (сприяв знайомству поета з тогочасною літературною добою, Шевченко присвятив йому вірш «Перебендя»); *М. Костомаров* (вірш «Н. Костомарову») і *О. Бодяньський* (обидва відіграли важливу роль у формуванні світогляду поета); *Г. Квітка-Основ'яненко* (прозаїк захоплювався поезіями Шевченка, давав йому літературні поради, вірш-присвята «До Основ'яненка»); *П. Куліш* (був літературним радником поета, Шевченко цинив його літературний смак, товаришували); *П. Гулак-Артемівський*, *А. Метлинський*, *М. Маркевич* (читав їх твори, вірш-присвята «Н. Маркевичу»); *Я. Кухаренко* (листувалися). Критик провів паралелі між поезіями зі зб. «Украинские мелодии» (1832) М. Маркевича та Шевченка («До Основ'яненка», «Гайдамаки») [5, 18].

• *український фольклор*: О. Багрій актуалізував окремі публікації *М. Сумцова*, *Т. Сушицького*, *М. Драй-Хмари*, *В. Шепотьєва*, *Д. Ревуцького*, де вчені намагалися інтерпретувати фольклорну генезу творчості Шевченка. Він зацентрував, що поет не лише добре знав і збирав українські народні пісні, етнографічні матеріали, але й «використовував їх як для змісту своїх творів (вставки, ремінісценції), так і в ритмічному відношенні» [3, 176]. Підсумовуючи актуальну на той період тему, дослідник наголосив, що все ж у першій третині XX ст. бракувало синтетичного дослід-

ження проблеми «Шевченко і фольклор». Згодом із ним погоджувався й *Ф. Колесса*, який визнавав, що на 1930-й рік були «доволі скупі результати дослідів над відношенням Шевченкової творчості до впливів народної поезії» [13, 173].

• *польські літературні зв'язки*: *Ю. Залеський* (Шевченко знав напам'ять його поезії, зокрема захоплювався поемою «Przenajświętsza rodzina»); *М. Чайковський* («Вернигора», 1838) та *С. Гоцинський* («Zamek Kaniowski», 1828) (читав їх твори); *Е. Желіговський* (листувалися та спілкувалися; поет присвятив Шевченкові вірш «Do brata Tarasa Szewczenki», 1858); *К. Герн*, *Бр. Залеський*, *З. Сераковський* (допомагали поету під час заслання); *Ж. Красінський* (Шевченко знав його твори). О. Багрій поділяв думку *Я. Гординського* [9] про вплив Ж. Красінського на Шевченка в 1843–1857 рр.: «Кавказ» – «Irydion», «Сон» («У всякого своя доля...») – «Pokusa», «Nieboska komedyja», «Trzy myśli»; «І мертвим, і живим...» – «Nieboska komedyja», «Przedświt»; «Неофіти» – «Irydion» [9, 185–216; 3, 179–180]. Науковець уважав, що Шевченкові «Гайдамаки» перегукувалися з повістю «Вернигора» М. Чайковського та поемою «Zamek Kaniowski» С. Гоцинського, «Гамалія» й «Czajki» Ю. Залеського. За дослідником, польська поезія 1820–1830 рр. «могла до певної міри вплинути на вибір Шевченкових тем (рабство, панство, царизм, солдатчина, жіноча доля)» [3, 179].

Посилаючись на «Спогади про Т. Г. Шевченка» (1861 р.) *О. Афанасьєва-Чужбинського* [25, 91–92], О. Багрій відзначав особливе захоплення Шевченка поезією *А. Міцкевича*: добре знав «Dziady» та ряд романтичних творів, намагався його перекладати, читав у його перекладах твори Байрона. За спостереженнями літературознавця, вплив Міцкевича позначився на Шевченкових творах «Русалка», «Тополя», «Перебендя», а також у поемах, «сповнених ненавистю до російського царизму («Великий льох», і «Сон»)» [3, 179]. Так, дослідник уважав, що третя частина «Dziad'iv» (1832) Міцкевича, зокрема його позиція щодо російського самодержавства, була співзвучна з Шевченковою – у поемі «Сон» («У всякого своя доля...») [5, 51–52]. Він провів паралелі між «Книгами польського народу і польського пілігримства» (1832 р.) Міцкевича та поемами «Розрита могила» й «Великий льох» [5, 57], однак відзначив: «у Міцкевича грешные души терпят наказание за действительные провинности, у Шевченка же за провинности политические, да еще и бессознательные (Ш[евченко] как бы хотел наказать всякое благожелательство по отношению к России, даже бессознательное)» [5, 57]. Відомо, що в 1847 р. (до арешту) Шевченко через *М. Савича* передав Міцкевичу в Париж поему «Кавказ».

• *російські літературні зв'язки*: *В. Жуковський* (брав активну участь у викупі українського поета, Шевченко цікавився творчістю російського митця, присвятив йому поему «Катерина»); *І. Козлов* (український поет захоплювався його творами, читав їх уголос; беззаперечний вплив поезій Козлова на ранні балади Шевченка, а «мотиви та композиційні прийоми “Чернець” і “Безумной” відбилися і в пізніших поемах» українського митця [3, 181]); *К. Рилєєв* (поети мали спільну романтичну ідеалізацію козацтва; прослідковуються паралелі між поемою «Наливайко», 1824–1825 рр. (сповідь Наливайка) та віршем «Полякам», 1847 р. і уривком із драми «Никита Гайдай» (1841) Шевченка [4, 19–20]; поемами «Войнаровский», 1825 р. і «Тризна», 1843 р. [3, 180]; Шевченко використав рядки з

поєми «Войнаровский» у листі до княжни *В. Рєніної* від 24 жовтня 1847 р.); *О. Пушкін* (Шевченко знав напам'ять твори російського поета, згадував про нього в щоденнику, листах; ремінісценції з поезій Пушкіна у повістях українського митця; наприкінці життя Шевченко змінив своє ставлення до Пушкіна – автора поеми «Полтава» [3, 182]); *М. Лермонтов* (український поет знав багато віршів російського романтика, вважав великим поетом; згадував про нього в щоденнику; використовував ремінісценції з творів російського письменника [див.: 3, 182]); *О. Герцен, М. Салтиков-Шчєдрін* (читав їх твори, згадував про них у щоденнику); *О. Островський* (так само – у щоденнику); *С. Аксаков* (давав Шевченкові літературні поради); *І. Тургєнев* (захоплювався творчістю українського поета); *Л. Мей, Я. Полонський, брати Курочкіни* (спілкувалися з українським поетом), *Л. Жемчужников* (товаришували). На думку *І. Айзенштока*, очевидно, що Шевченко як поет формувався почасти у російському середовищі, однак дослідник визнавав, що літературне оточення першої половини XIX ст. *О. Багрієв* тлумачив дещо спрощено [1, 239].

Літературознавець простудіював доробок поета на рівні поетики та інтерпретації окремих творів, окреслив основні мотиви творчості: самотність (сирітство), Україна, суспільно-політичні теми, жіноча доля. Він застерігав дослідників спадщини Шевченка, що кожен наступний стрижневий мотив у поета часто пов'язаний з попереднім, до певного моменту розвитку сюжету мотив може залишатися осторонь, згодом – стати основним [3, 26]. У поемах останнього періоду творчості Шевченко міг розробляти кілька стрижневих мотивів. Наприклад, *О. Багрієв* проаналізував, що мотив самотності (сирітства) показовий для всіх періодів творчості: ранній – пов'язаний із тяжким проживанням кріпака в Петербурзі, сповнений смутку за Україною; період заслання – з внутрішнім психологічним станом поета; останній період – із заборону жити в Україні. Дослідник спостеріг, що мотив самотності поет по-різному поєднував з мотивами надії та смерті. Мотив України, на думку критика, перегукувався з попереднім мотивом: на початку творчості мав романтичне забарвлення, але в період «трьох літ» він трансформувався та набув «живих обрисів нещасливої колонії Росії» [3, 27]. Відомі від 1843 р. суспільно-політичні мотиви (панство, кріпацтво, царизм) стали особливо помітними в останній період творчості митця. Критик наголосив про Шевченків характерологічний мотив – мотив жіночої долі в різноманітних виявах, який він відтворював у різних літературних жанрах упродовж життя. Зауважимо, що розділ «Мотиви Шевченкової творчості» *О. Багрієв* є однією з перших спроб розгорнутого аналізу спадщини митця, яку започаткував (запропонував класифікацію) *М. Сумцов* («О мотивах поэзии Т. Г. Шевченко», 1898). На нашу думку, спостереження *О. Багрієв* доречно залучити при підготовці коментарів до нового «Повного зібрання творів» поета.

Уважаємо, що при розгляді формальних особливостей Шевченкового доробку *О. Багрієв* обмежився аналізом різних стилістичних та композиційних прийомів із українського фольклору на рівні запозичень/збігів/наслідувань форми чи мотивів. Дослідник запропонував класифікувати Шевченкові твори щодо ступеня використання фольклорних та етнографічних елементів на дві групи:

- поезії з великими або малими вставками справжніх уривків (народні пісні, думи): «Тарасова ніч», «Гайдама-

ки», «Гамалія», «Невольник», «Наймичка», «Відьма», «Чернець», «Титарівна», «Марина», «Сотник».

- оригінальні твори з виразним наслідуванням народної поезії або запозиченням народних казок і легенд: «Тополя», «Лілея», «Русалка», «Іржавець», «Хустина», «У тієї Катерини...», дума в «Невольнику», пісенний цикл 1848–1849 рр. [3, 192].

За *О. Багрієв*, поет неодноразово використовував внутрішню риму (як один із компонентів розгалуженої системи звукових і синтаксичних повторів); деякі фольклорні тропи: постійні епітети, епітети у складі порівнянь, порівняння (позитивна/негативна семантика), повторення, синоніми, народні паралелізми, образи-символи. пошанування числа 3; стилістичні фігури – анафора, алітерація, асонанс, тавтологія та ін. Утім дослідник відзначав, що митець «уже в перший період своєї літературної діяльності опанував сучасну йому технічну поетичну майстерність і чудово розбирався в усіх її тонкощах» [3, 191].

О. Багрієв висловив міркування про оновлення строфічних форм – віршовий розмір багатьох Шевченкових поезій нерівномірний (наслідок впливу народних дум), думи (як і народні думи) не розбиті на куплети. За підрахунками критика, 38 % усіх творів виконано різноманітними народними розмірами: домінуючим (коломиївким) 14-складовиком, іншими – 12-складовиком, 8-складовиком (шумковим), 10-складовиком (колядковим). За твердженням ученого, народним розміром написано біля 70 % поезій, решта 30 % – ямбом з більшими або меншими вставками, написаними народним розміром [3, 196]. Науковець підкреслив ще одну важливу особливість Шевченкових поезій – панування жіночої рими, використання різноманітних ритмів (початкових, кінцевих, середніх, кільцевих та ін.), відзначив, що до заслання в його поезії переважав ще звуковий, суфіксальний ритм, а корінний лише з'являвся, пізніше, від 1849 р., мовний і суфіксальний ритм поступався ритмові, граматично неоднорідному [3, 198]. Вважається, що спостереження *О. Багрієв* щодо формальних особливостей ліро-епічних творів Шевченка пізніше суттєво доповнив й обґрунтував *Ф. Коллєсса* [13].

На мою думку, потрактування Шевченкових повістей *О. Багрієв* – це спроба синтетичного дослідження прозового доробку митця. Так, учений узагальнив попередні розвідки російськомовних повістей Шевченка: історію написання, їх збереження та друк, літературний контекст першої половини XIX ст., проблематику, композицію, мотиви; з'ясував різні прижиттєві оцінки його прози (*М. Костомаров* [14, 610], *С. Аксаков* [17, 119]) і після смерті (розвідки *О. Котляревського* [15], *М. Петрова* [23, 355–356], *О. Огоновського* [21, 577], *О. Пупіна* [24, 248, 274], *С. Єфремова* [11, 61], *А. Лободи* [18, 24], *М. Марковського* [19], *Б. Навроцького* [20, 180]); висвітлив перегуки на рівні конкретних творів. Наприклад, *О. Багрієв* констатував, що крім російської прози Шевченко знав «модні» у тогочасній імперії твори *В. Гюґо, Ж. Санд, Е. Сю, Луї Блана, С. Сімона, Ф. Фур'є* та ін. Дослідник висноував, що в перших трьох повістях виразно продемонстровано «боротьбу двох жанрів (ліро-епічна поема й повість), що її з таким запізненням переживав Шевченко, намагаючись свої старі мотиви й формули пристосувати до нових цілей» [3, 212]; митець залишився на рівні розповідної манери 1830–1840 рр., де чітко простежувалися композиційні складові тогочасної

повісті: інколи окремі частини твору були слабко пов'язані між собою, сюжети повістей іноді перегукувалися з мотивами поезій (кріпацтво, панство, рекрутчина, жіноча доля). І. Айзеншток схвалював намір О. Багрія ґрунтовно вивчити Шевченкові повісті, адже вважав, що досліднику «довелося літерально йти цілиною» [1, 239] маловідомої теми.

Також О. Багрій ретельно проаналізував російські інтерпретації Шевченкових поезій, використовуючи відомі на той час загальні принципи, яких варто дотримуватися при перекладі: 1) кількість рядків; 2) віршовий розмір; 3) чергування рим; 4) характер enjambement; 5) характер рим; 6) характер словника; 7) тип порівнянь; 8) особливі прийоми; 9) переходи тону [6, 35]. На його думку, більшість російських перекладачів не дотримувалися вказаних вимог [6, 35].

За Багрієм, найкраще відповідали зазначеним вимогам три збірки перекладів творів Шевченка: 1) за ред. *М. Славінського* (1911); 2) *М. Гербеля* (4-е вид. (1905)); 3) *І. Белоусова* (1911). Наприклад, М. Славінський спільно з *А. Колтоновським* переважно передали не лише зміст, але й настрій оригіналів, зберегли переходи в ритмі та віршових розмірах, однак точно їх не дотримувалися – образи, характер рими, переноси залишилися поза їхньою увагою. Інтерпретації ж М. Гербеля не втратили свого значення в 1910 рр., бо достатньо близько до оригіналів зберігали ритм і віршовий розмір. Збірка перекладів за ред. І. Белоусова – це спроба текстуально наблизитися до Шевченкових першоджерел. Констатуючи ряд досягнень російських інтерпретаторів, дослідник наголосив про їх недоліки: часто не збережено характер enjambement, характер рим, словника, типів порівнянь, особливих прийомів і переходів тону; недосконалі (та інколи не відповідали оригіналу) ритм і віршовий розмір перекладів.

Зокрема О. Багрій помітив, що твори з чотиристопним ямбом практично відтворено завжди, проте український народний розмір, неодноразово уживаний Шевченком,

перекладачі нерідко спотворювали, використовували хорей, довільно подовжуючи, скорочуючи, змінюючи або руйнуючи характер строф.

Зуважимо, що О. Багрій уклав хронологічну канву біографії Шевченка – першу спробу літопису життя і творчості митця. Дослідник упорядкував її за роками – подекуди з точними датами, почасти використовуючи відомі на той час джерела. У примітках автор відзначив, що він не претендував на вичерпність висвітлення фактів життєпису Шевченка, використав записи у щоденнику, листи, спогади його сучасників, публікації в тодішній пресі, попередні розвідки *О. Кониського*, *М. Новицького*, *М. Плевака* та ін. [4, 204]. Відзначимо, що пізніше *П. Жур* зібрав і сумлінно доповнив літопис Шевченка, опублікувавши його під назвою «Труди і дні Кобзаря» (1996).

* * *

Висновуємо, що О. Багрій докладно опрацював історико-культурний контекст (український, польський, російський) кінця XVIII – першої половини XIX ст., в якому формувалися світоглядні, естетичні й поетикальні засади Шевченка.

Літературознавець спробував потрактувати поезику Шевченкової спадщини в кількох аспектах. Він інтерпретував формальні особливості ліро-епічних творів митця, обмежився аналізом фольклорних стилістичних і композиційних прийомів на рівнях запозичень/наслідувань/збігів форми чи мотивів. Учений наголосив, що Шевченко вже в ранній період добре оволодів тогочасною поетичною технікою, однак часто звертався до засобів уснопоетичної творчості. Дослідник ґрунтовно розглянув чотири головні мотиви поетичних творів Шевченка – самотність, Україна, жіноча доля, соціально-політичні теми).

Отже, з позицій культурно-історичної школи О. Багрій запропонував узагальнене дослідження Шевченкової творчості, спонукував українських літературознавців розвивати наукові засади у вивченні текстів митця. ■

Література

1. **Айзеншток І.** З нової літератури про Шевченка. Червоний шлях. 1926. № 4. С. 239–242.
2. **Багрій А.** Нова шевченківська збірка. Червоний шлях. 1928. № 9/10. С. 133–140.
3. **Багрій О.В.** Т.Г. Шевченко. Харків: ДВУ, 1930. Т. 1. 265 с.
4. **Багрій О.В.** Т.Г. Шевченко. Харків: ДВУ, 1931. Т. 2.
5. **Багрій А.В.** Т.Г. Шевченко в літературній обстановці. Баку. 1925. 172 с.
6. **Багрій А.В.** Т.Г. Шевченко в русских переводах. Баку, 1925. 98 с.
7. **Багрій О.** Г. Квітка-Основ'яненко й Шевченко. Харків: Український робітник, [1929]. С. 78–93.
8. **Багрій А.В.** Шевченковская студия. Введение в изучение Шевченка. Темы для литературных работ. Библиография. Владикавказ. 1923. 53 с.
9. **Гординський Я.** Т. Шевченко і Ж. Красінський. ЗНТШ. 1917. Т. СХІХ–СХХ. С. 169–216.
10. **Дорошкевич О.** Сучасний стан шевченкознавства. 36 статей. Харків; Київ: ДВУ, 1930. С. 5–53.
11. **Єфремов С.** Шевченко й українське письменство. Київ, 1914. С. 58–84.
12. **Івакін Ю.** Етапи розвитку радянського шевченкознавства. Шевченкознавство. Підсумки і проблеми. К.: Наук. думка, 1975. С. 129–211.
13. **Колесса Ф.** Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка. Фольклористичні праці. К.: Наук. думка, 1970. С. 172–326.
14. **Костомаров Н.** Письмо к издателю-редактору «Русской старины» Н. И. Семевскому. 1880. Т. XXVII. № 3. С. 597–610.
15. **Котляревський А.А.** Речь на заседании киевского общества Нестора-летописца 28 февраля 1881 г. 1881. № 8.
16. **Левицький В.** Шевченкознавство: 1917–41. Шевченківська енциклопедія в 6 т. К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, 2015. Т. 6. С. 923–925.
17. Листи до Тараса Шевченка. К.: Наук. думка, 1993. 383 с.
18. **Лобода А.** Між двох стихій. До психології творчості Т. Г. Шевченка. К.: Сорабкооп, 1924. Т. 1. С. 18–24.
19. **Марковський М.** Російські й українські твори Шевченка в їх порівнянні. Україна. 1918. № 1/2. С. 32–48.
20. **Навроцький Б.** Т. Шевченко як прозаїк. Червоний шлях. 1925. № 10. С. 163–180.
21. **Огоновський О.** Історія літератури руської. Львів. 1889. Ч. II. 962 с.
22. **Петров В.** Провідні етапи розвитку сучасного шевченкознавства у 3 т. К.: Темпора, 2013. Т. 2. С. 749–770.
23. **Петров Н.** Очерки истории украинской литературы XIX столетия. Київ: В Тип. И. и А. Давиденко, 1884. С. 355–356.
24. **Пыпин А.** Русские сочинения Шевченка. Русский вестник. 1888. № 3. С. 246–286.
25. Спогади про Тараса Шевченка. К.: Дніпро, 1982. 547 с.
26. **Филипович П.** Шевченкознавчі студії. Черкаси: Брама, 2002. С. 96–99.
27. **Шубравський В.** Шевченко в критиці кінця XIX – початку XX ст. К.: Наук. думка, 1975. С. 81–128.